

Ocena knjige (pripravil Marijan F. Krajnc):

Zdenko Roter: PADLE MASKE

Založba Sever & Sever, Ljubljana, 2013

Odnos do JLA in vojaško-varnostnih organov JLA

Recenzije in mišljenja posameznih politikov, zgodovinarjev in drugih strokovnjakov so že znana. Večina se strinja, da gre za pomembno delo, saj je avtor bil svetovalec PR, torej je bil »stric iz ozadja«.

Kot oznovec in udbovec je dr. Zdenko Roter razkril vse svoje šefe in znance, seveda pa ni razkril svoje tajne sodelavce oz. »globoka grla« med duhovščino, kar je seveda etično pravilno. No, z druge strani pa se mi ne zdi ravno korektno, da je od mojega naslednika, polkovnika Boška Mutića, hotel zvedeti za sodelavce Kos-a (za dva je menda celo zvedel, kar Mutić zanika).

Čeprav je imel PR tudi svojega svetovalca za vojaška oz. obrambna vprašanja (Milovan Zorc, generalmajor), ga Roter, zanimivo, nikjer ne omenja! Omenja pa nekaj samostojnih posegov in akcij, katera so bila dejansko v domeni svetovalca za vojaška oz. obrambna vprašanja, opravil pa jih je kar sam. Seveda, iste so mu omogočili visoki častniki v Varnostni službi JLA (polkovnik Albin Barle) in Sdv (polkovnik Mitja Kraigher, Niko Kavčič), kar je seveda dodobra izkoristil.

Za svojo oceno Roterjeve knjige bom zato predhodno kritično pregledal:

- Poznanstva s starešinami JLA, posebno iz Varnostne službe (VS) JLA in kaj je od njih pričakoval?
- Kakšen odnos je imel do izgradnje JLA in njene doktrine?
- Kakšne odnos je imel do »vojne za Slovenijo« in kakšne kadrovske rešitve je predlagal?

Poznanstva s starešinami JLA

Na koncu knjige je avtor (na 17 straneh (neoštevilčenih) v »seznamu pogostejših imen« navedel naslednje pripadnike JLA (v oklepaju so moji popravki in pripombe):

- Ambrožič - Novljan, Lado – partizanski general, zgodovinar (5 krat),
- B., A. – partizanski prijatelj, častnik Kosa (1), (verjetno identičen z Barle Albinom),
- Barle, Albin – Zoran – kurirski tovariš (3), (načelnik KOG 5. armade v Zagrebu, načelnik Varnostnega oddelka 9. armade v Ljubljani),
- Bizjak (1), (Ivan, polkovnik JLA, načelnik Varnostnega oddelka Rslo),
- Borštner, Ivan – član četverice JBTZ (3), (praporščak JLA),
- Dakić – polkovnik JLA (1), (Milutin, načelnik Varnostnega odseka Vojaškega odseka Ljubljana),
- Hauc – častnik vojaške obveščevalne službe (1), (pravilno Jože Holc, polkovnik JLA, načelnik Varnostnega oddelka Ršto, prvi aktivni častnik JLA na tem položaju, prej vedno pripadniki Sdv),
- Hočevar, Ivan – JLA, poveljnik republiškega štaba TO, general (1) (generalpodpolkovnik JLA),
- Kadrijević, Veljko – general JLA (armadni general JLA, zvezni sekretar za ljudsko obrambo),
- Kraigher, Mitja – varnostni častnik v Beogradu (1), (polkovnik VS JLA, tudi načelnik zvezne Sdv),
- Lampret – načelnik obrambne upravne enote (1) (Jože, prej polkovnik VS JLA),
- M., B. – pripadnik brigade MORIS (1), tudi Mutić, polkovnik, načelnik Kog 9. armade (pozneje načelnik Varnostnega oddelka 9. armade in načelnik Varnostnega oddelka Ršto)
- Malkoč, Emin – visoki uradnik vojaške obveščevalne službe (1), (polkovnik JLA, načelnik Kog 9. armade, nazadnje načelnik VS 14. korpusa),
- Mamula, Branko – general ZDA (1), (pravilno admiral JLA, zvezni sekretar za ljudsko obrambo),

- Suljević – častnik vojaške obveščevalne službe (1) (Šefket, kapetan JLA, načelnik VS topniškega polka v Ribnici),
- Tominc (Ivo) – polkovnik, pozneje general JLA, na fakulteti je predaval obrambo (1), (Ivo, generalpolkovnik JLA),
- Vasiljević, Aleksander – visoki funkcionar KOS (1), (tedaj polkovnik in načelnik I. oddelka Varnostne uprave Zslo, nazadnje generalpodpolkovnik in načelnik VU Zslo),
- Zorko – podčastnik vojaške obveščevalne službe (1) (praporščak vojaške policije JLA, paznik v vojaškem zaporu)
- Tšetelj, Milan – visoki partizanski poveljnik, general, načelnik mejnih enot JLA (3), (generalpolkovnik JLA, narodni heroj, prvi pribočnik maršala Tita, odstavljen 1962 zaradi sodelovanja s sovjetsko obveščevalno službo).

Navedeni seznam sem naredil namenoma, da bi lahko ocenili pomen avtorjevih zvez s pripadniki JLA, posebno varnostne službe JLA (Kos), ki jo zamenjuje tudi z »vojaško obveščevalno službo«, kar je malce čudno glede na njegovo profesionalno natančnost! Ali pa je to namenoma, da bi tako izpadlo nekaj manj povezav s kosovci(!?).

No, bistveno je vprašanje, če želimo biti do kraja resnicoljubni, zakaj je avtor s tega seznama (in sicer) izpustil polkovnika Jožeta Klemenčiča, prvega načelnika Kog 9. armade, tudi mojega prvega šefa v Ljubljani (od 1969)? Seveda ne bom omenjal karakter njunih odnosov, ki so se zgodili po njegovem »odhodu« iz Sdv! Pokojni emigrant V. L. je v AS prekopiral svoj celoten dosje, v katerem je našel tudi nekaj zabeleţk s kodirano oznako »Akcija Signal«, omenjeno tudi v moji knjigi *Zarote in atentati na Tita* (Grosuplje, 2004).

Napake so vsekakor mogoče (polkovnik Hauc namesto Holc, pa tudi admiral Mamula ni bil general ZDA), ker gre očitno za tiskarske skrate. Tudi M. B. (Mutić Boško, polkovnik) ni bil pripadnik brigade MORIS!

Podobno se mi zdi nerazumljivo, zakaj je avtor svojega »partizanskega prijatelja, častnika KOS« B., A. drugič predstavi kot »kurirskega tovariša« Albina Barleta – Zorana,

Ne vem, zakaj skrivalnice? Polkovnik Albin Barle je bil moj predhodnik na položaju načelnika Varnostnega oddelka JLA 9. armade, pred njim pa polkovnika Alojz Škufca in Zvone Rak, in vsi trije so soglašali, da v svoji knjigi *Balkanski vojaški poligon* (Ljubljana, 1998) navedem vse podatke o sestavi in delovanju VS JLA v Sloveniji, razen tajnih sodelavcev!

In prav tajni sodelavci VS JLA oz. Kos-a, so bili pglavitni cilji raznih izsiljevanj Vis-a, Sove in Voma, saj se je pripravljala tudi lustracija. Znani so surovi primeri izsiljevanja (kapetana Suljević in drugih), uspešni in neuspešni, pa tudi tisti, ki so izvajani posredno, prek novinarjev in drugih.

Nekaj malega je bilo javno znano, da je bil polkovnik Boško Mutić, načelnik Kog 9. armade, zatem VO 9. armade in nazadnje VO Ršto Slovenije, intervjuiran sredi 1992 s strani dveh znanih novinarjev Kanala A o ozadju procesa proti JBTZ, seveda, po nalogu šefa Morsa v zameno za slovensko drţavljanstvo. Polkovniku Mutiću smo kolegi »odobrili« ta intervju, vendar glavni naročnik z Mors-a ni bil zadovoljen z odgovori, pa tako Mutić ni dobil slovenskega drţavljanstva (dobil ga je šele 1998 po drugi osnovi).

Zato je Mutić izrecno prepovedal objavo, video posnetek pa se menda nahaja v arhivi Kanala A ali pri novinarju B. K.

Avtor je s pomočjo svojega kurirskega tovariša in polkovnika Albina Barleta po nekaj letih (februarja 2001) »nagovoril« polkovnika Boška Mutića, da mu navede podrobnosti o ozadju procesa JBTZ, predvsem pa o mreţi i sodelavcev Kos-a.

Avtor namreč navaja, da ga je »...že ves čas mučila uganka, **kakšno morebitno mrežo sodelavcev je imel KOS v Sloveniji** glede na to, da so bile vojaške ocene o razpoloţenju prebivalstva in podpori političnemu vodstvu (Kučanu in ostalim) tako **v nasprotju z dejanskim stanjem**, kot da bi jih kdo nalašč zavajal in odmikal od resnice«.

Polkovnik Mutić mu je nedvoumno povedal, da je VS JLA imela podatke o »kontrarevoluciji v Sloveniji in psihološki vojni«, kakor tudi, da smo odlično sodelovali z organi Sdv. O sodelavcih Kosa mu seveda polkovnik Mutić ni povedal ničesar, razen, da sta polkovnika Bizjak in Holc ter kapetan Suljević imeli vrhunske sodelavce, na kraju mu je menda omenil »dvoje, ki pa sta že aktivno sodelovala z aktualno oblastjo« (iz brigade Moris?).

Ko sem pred par dnevi polkovniku Mutiću posredoval po telefonu nekatere avtorjeve navedbe, jih je seveda zanikal kot netočne (bil je načelnik VS 9. armade po aretaciji »četverice« in v toku sojenja, nobenega sodelavca mu ni odkril, razen morda omenil dvoje iz brigade Moris, ki sta se s tem tudi hvalila, praporščak Borštner je bil zaobiden sodelavec KOS in ni bil pod nobeno kontrolo, praporščak Zorko je bil samo paznik v zaporu in ni imel nobenega pristopa do raznih tajnih posnetkov).

Končno, avtorjeva navedba, da so ga zanimali sodelavci Kos-a, se mi zdi malce privlečena za lase, saj je te iste podatke mogel dobiti od svojega partizanskega tovariša in polkovnika Albina Barleta, pa tudi od starega znanca in polkovnika Mitja Kraigherja, tudi načelnika zvezne Sdv. Zdi se mi, da je avtorja predvsem zanimala izjava generala Aleksandra Vasiljevića, da je od glavnega obtoženca v procesu JBTZ zvedel za podatek, kako je **napade na JLA organiziral M. K.**, njegov varovanec!

V svoji knjigi *Balkanski vojaški poligon* sem že 1998 javno povedal, da sem imel dva-tri poskusa »vrinjanja« aktivnih ali upokojenih pripadnikov Sdv v Varnostno službo JLA, pa sem jih prijazno zavrnil iz načelnega razloga, da takšni »prehodi« lahko samo škodijo sicer odličnemu sodelovanju obeh služb, kar seveda sedaj mnogim ni prijetno slišati. In drugo, tudi Sdv Slovenije ni verjela vsem javnim anketam, ki jih je producirala FDV (SJM), saj smo oboji dobro vedeli za mnoge poskuse manipuliranja raznih tujih centrov javnega anketiranja. Osebnostno sem imel priliko spremljati obiske zahodnih »sociologov« prav na FDV in njihov interes za ankete SJM! Vrnjeni arhivi JLA, kakor je slišati te dni obrambnega ministra Jakiča, bodo to samo potrdili!

Kakšen odnos je imel do izgradnje JLA in njene strategije razvoja po letu 1945?

Avtor je zadnje dve leti partizanoval po kurirskih postajah. To je bil seveda odličen slovenski izum v partizanskem bojevanju. Velja si prebrati knjigo *Kurirji* in si ogledati celovito mrežo in organizacijo kurirskih postaj po celi Sloveniji, ki so odigrale pomembno vlogo v končni zmagi nad okupatorji in domačimi kvislingi.

Oddvojen od operativnih enot in večjih vojaških spopadov, avtor seveda ne more strokovno ocenjevati strategijo razvoja NOV Slovenije in Jugoslavije glede formiranja enotne oborožene sile – JLA. Končno, partijske oz. politično-vojaške odločitve o strategiji razvoja NOV Slovenije oz. Jugoslavije so bile sprejete že sredi 1943, ne pa maja 1945!

Zato me čudi, da se je tudi avtor pridružil tistim lokal-patriotskim silam, ki sedaj obžalujejo, da slovenska partizanska vojska ni 1945 ostala republiška vojska.

Na str. 144 pravi takole: *»Slovenija je bila glede tega najbolj samosvoja in se je razlikovala od drugih, čeprav so se iz središča (Vrhovnega štaba) vrstili poskusi uniformizacije slovenskega partizanstva. Pravi čas so v Sloveniji zavrnil koncept tako imenovanih proletarskih (delavskih) brigad. Vztrajali so pri pluralni Osvobodilni fronti vsaj nekaj časa. Imeli so tudi VOS (Varnostno-obveščevalno službo), ki je v tej obliki niso imeli nikjer, a jo je zvezna politika ukinila že maja 1944. Razvili so kombinacijo gibljivih in stacionarnih partizanskih enot. Žal so vse to po letu 1945 odpravili in prisilili slovenstvo v enotne jugoslovanske obrazce«.*

Seveda, avtor pri vsem tem pozablja, da je Partija čvrsto stala za stališči enotne strategije razvoja skupne oborožene sile – JLA! Kdo je kasneje predlagal in zahteval republiške armade, avtor seveda ne pove! Pa bi bilo zanimivo slišati ...

Kakšne odnos je imel do vojne za Slovenijo in kakšne kadrovske rešitve je predlagal?

Ťe kot pripadnik partizanskih kurirskih postaj, pripadnik Vdv in Ozne, pozneje pa tudi Udbe je uvidel, tako pravi na str. 145, da se uniformiranost varnostnih sluŤb ni posreŤila, saj so menda tudi »partijske nacionalne politične elite hranile vsaj minimum zavedanja o pomenu nacije«. Ker je bil, po mišljenju Ivana Mačka, šefa slovenske Ozne, »prepameten« za to sluŤbo, so ga 1963 tudi odpustili in se je posvetil akademski sferi. Ťe zgodaj se je pridruŤil Stanetu Kavčiču.

Ker je bil povabljen za svetovalca kandidatu za PRS, je to sprejel in seveda s tem tudi stopil v politiko kot nekakšen »stric iz ozadja«.

Ker se je poznal tudi s svojim udbovskim kolegom Nikom Kavčičem, je ob doloeni priliki Ťe leta 1990 predlagal kandidata za dva represivna sekretariata – ministrstva za obrambo in notranje zadeve. Imena ne bom navajal (saj sta znana) in z njima je imel kasneje obilo opravkov, pa je tako tudi knjiga prepolna raznih zgodbic, od skupnega sodelovanja pri urejanju Kavčičevih spominov do Depale vasi, vohunskih vloŤkov do groŤenj s smrtjo in podobno. Zares pikantno!

O pravih razlogih razbijanju SFRJ se avtor ni razpisal, omenja le napačno politiko Miloševića in vrha JLA. Na enem mestu sicer omenja, da se Slovenija ni odcepila od Jugoslavije, temveč samo »razdruŤila«, izraza »osamosvojitvev« pa sploh nisem zasledil. O Slovenski vojski pa skoraj nič, saj v omenjenem seznamu ni prav nobenega načelnika GŠ SV (generali Slapar, Gutman, Podbregar, Lipič, Šteiner idr.) niti, generalmajorja Milovana Zorca, obrambnega svetovalca PR.

No, v glavnem napeta in zanimiva zgodba o ozadju nastajanja slovenske drŤave. Izredno pa moti stil pisanja, saj se avtor predstavlja v tretji osebi (On, Njega, Mu), enako pa predstavlja tudi soprogo (Ona, Njo). Samo njih dva sta resnična, vse ostalo pa je »povsem naključno«. Zaradi tega sem Ťe nameraval odstopiti od branje na samem začetku, potem pa sem le vztrajal in se prebil prek 735 strani.

No, vse maske pa vendarle niso padle!

P.S. (28.2.2014)

Prednjo oceno sem pred objavo poslal na uvid tudi g. Zdenku Roterju. V odgovoru se je zahvalil za opozorilo na nekaj napak (Mamula, ameriški general in podobno), obenem pa se ni strinjal z mojo splošno oceno, da niso padle vse maske, in dodal, da »o tem z menoj ne bo polemiziral!«